

Geliş Tarihi : 03.11.2023
Kabul Tarihi : 13.02.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1385787>

Akkuş, Y. (2024). Afet odaklı bir sosyal girişimcilik örneği olarak cemiyetten anonim şirkete Kızılay. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 53-72. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1385787>

AFET ODAKLI BİR SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖRNEĞİ OLARAK CEMİYETTEN ANONİM ŞİRKETE KIZILAY

Yasin AKKUŞ¹

ÖZ

Sosyal girişimciliğin Dünya'daki etkisi ve sürdürülebilir kalkınmadaki önemi 1990'lardan sonra daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Özellikle inovatif yönleriyle proaktif iş modelleri geliştiren sosyal girişimler, önemli roller oynamaya başlamıştır. Bağış bekleyen reaktif yapılar yerine iktisadi faaliyetler üreten yapıları benimseyen sosyal girişimler, bu faaliyetlerden elde ettiği gelirlerle sürdürülebilir ve tekrarlanabilir sosyal faydalar üretebilmektedir. Hilal-i Ahmer yaygın adıyla Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde kurulan Türk Kızılay Derneği de bu sosyal girişimler arasında sayılmaktadır. Dönemdeki tabiriyle cemiyet olarak kurulan Kızılay bugün on üç adet anonim şirketi bünyesinde barındırmaktadır. Karahisar maden suyunun üretimi ile başlayan iktisadi faaliyetleri günümüzde çadır üretiminden sağlığa, lojistik hizmetlerinden finansal yatırıma kadar birçok farklı alanda genişlemiştir. Afetlerde gerçekleştirdiği faaliyetler üzerinden Kızılay'ın mevcut yapısına eleştirilerin de getirildiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmada Türkiye Kızılay Derneği'nin mevcut yapılanması, sosyal girişimcilik ve afetler perspektifi ile değerlendirilmektedir. Kızılay'ın iktisadi faaliyetlerinin halka arz olan anonim şirketler halinde düzenlenmesinin; afetlerde daha hızlı ve inovatif çözümler üretebileceği değerlendirilmektedir. Bu sayede Kızılay'ın daha verimli, daha etkin, şeffaf, denetlenebilir, hesap verebilir bir biçimde kurumsal ve sosyal sorumluluklarını yerine getirebileceği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Sosyal girişimcilik, Kızılay, Kurumsal ve sosyal sorumluluk, Afet

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, yasinakkus@trakya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3225-4251>

Date Received : 03.11.2023
Date Accepted : 13.02.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1385787>

Akkuş, A. (2024). Red Crescent from society to joint stock company as an example of disaster-oriented social entrepreneurship. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12(23), 53-72. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1385787>

RED CRESCENT FROM SOCIETY TO JOINT STOCK COMPANY AS AN EXAMPLE OF DISASTER-ORIENTED SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Yasin AKKUŞ¹

ABSTRACT

The impact of social entrepreneurship in the world and its importance in sustainable development began to be better understood after the 1990s. Especially social enterprises that develop proactive business models with their innovative aspects have started to play important roles. Social enterprises that adopt structures that produce economic activities instead of reactive structures waiting for donations can produce sustainable and repeatable social benefits with the incomes they get from these activities. The Turkish Red Crescent Society, which was established in the last period of the Ottoman Empire, with the common name of Hilal-i Ahmer, is also counted among these social enterprises. The Red Crescent, which was established as a society as it was called in the period, today includes thirteen joint stock companies. The economic activities, which started with the production of Karahisar mineral water, have expanded in many different areas from tent production to health, from logistics services to financial investment. It is observed that criticisms have been brought to the existing structure of the Red Crescent through its activities in disasters. In this study, the current structure of the Turkish Red Crescent Society is evaluated from the perspective of social entrepreneurship and disasters. The arrangement of the economic activities of the Red Crescent as joint stock companies that are offered to the public; It is considered that it can produce faster and innovative solutions in disasters. In this way, it is concluded that the Red Crescent will be able to fulfill its corporate and social responsibilities in a more efficient, more effective, transparent, auditable and accountable manner.

Keywords: Entrepreneurship, Social entrepreneurship, Red Crescent, Corporate and social responsibility, Disaster

¹ Assist. Prof. Dr., Trakya University, Uzunköprü Vocational College, yasinakkus@trakya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3225-4251>

Giriş

Ulusal ve küresel düzeyde girişimciliğin öneminin her geçen gün arttığı görülmektedir (Erdemir, 2021). Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında girişimciliğin önemine vurgu yapılmaktadır (Akkuş & Çalıyurt, 2022; Apostolopoulos ve diğ., 2018; Moon, 2018). Bununla beraber girişimciliğin tanımları da değişime uğramakta ve çeşitli girişimcilik türleri ortaya çıkmaktadır. Kadın Girişimciliği, çevreci girişimcilik, iç girişimcilik, teknik girişimcilik gibi türlerin arasında sosyal girişimcilik de yer almaktadır (Yılmaz, 2018). Sosyal girişimler hem bir sosyal fayda sağlamayı hem de bu sosyal faydayı devam ettirecek bir iş modeli ortaya koymayı amaçlamaktadır. Klasik sivil toplum kuruluşlarından farklı olarak sadece bağış, hibe ve benzeri desteklere muhtaç olmamakta, kendi giderlerini karşılayacağı ve daha fazla değer üretebileceği finansal döngüyü kurabilmektedir. Ayrıca sosyal girişimlerin diğer sivil toplum kuruluşlarına göre daha hızlı hareket ettiği, daha esnek olduğu ve yeniliklere daha açık olduğu söylenebilmektedir (İçerli & Karadal, 2013). Bu hız ve esneklik özellikle afetlere müdahalede oldukça önem arz etmektedir. Afetlere ve afetzedelere yönelik fayda üreten sosyal girişimlerin birçok kamu kuruluşu ve diğer sivil toplum kuruluşuna göre daha hızlı ve etkin çözüm sunduğu görülmektedir. Özellikle afetlere müdahalede Türkiye’de ön plana çıkan bir sosyal girişim olan Kızılay’ın, kuruluşundan bugününe değişimi ve gelişimi bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde kurulan ve Hilal-i Ahmer yaygın adıyla anılan Kızılay’ın iktisadi faaliyetlerine anonim şirket olarak devam etmesinin avantajları ve dezavantajları değerlendirilmiştir. Her afet sonrası çeşitli tartışmaların ve eleştirilerin odağına yerleşen Kızılay’ın dünyadaki diğer sosyal girişimlerle benzerlikleri ve farklılıkları da ele alınmıştır.

Girişimcilik ve Sosyal Girişimcilik

Girişimciliğin, insanın işe yarar bir ürün elde ederek bunu takas etmeyi düşünmesiyle başladığı iddia edilebilmektedir. Ancak girişimcilik prehistorik dönemden bugüne birçok değişim geçirmiştir. Bugün girişimcilik denildiğinde Cantillon (2010)’un, ürettiği ürünü belirginleşmemiş bir bedelle satmak üzere pazara götürülenler olarak tanımladığı zanaatkârlar gelmemektedir. Ayrıca Say (1971)’in girişimcilik ve riskin ayrılmaz ikili olduğu tespiti artık su götürmez bir gerçeğe dönüşmüştür. Hatta Schumpeter (2000)’in inovasyon ve yıkıcı yaratıcılığı günümüzde girişimcilik için olmazsa olmazlar arasında sayılmaya başlamıştır. Bu değişimler içerisinde girişimciliğin alt bölümlerinin bulunduğu, daha doğrusu farklı girişimcilik türlerinin olduğu görülmüştür. Bu türlerin birçoğu girişimcilik denilince ilk akla gelen ekonomik girişimciliğin alt türü olarak değerlendirilebilmektedir. Kadın girişimcilik, genç girişimcilik veya teknolojik girişimcilik bu türler arasında sayılabilmektedir. Yukarıda belirtilen girişimcilik türleri ekonomik girişimcilikten ayrılmamakta, sadece girişimi gerçekleştiren kişi ya da girişimin temel faaliyeti üzerinden farklılaşmaktadır. Bazı girişimcilik türlerinin ise ekonomik girişimcilikten daha fazla uzaklaştığı görülmektedir (Çakırer, 2016). Bunlardan birisi iç girişimciliğdir. İç girişimcilik bir işletme ya da kurum içerisinde sanki yeni bir girişimde bulunuyormuş gibi faaliyetler gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Burada bünyesi altında bulunan işletme ya da kuruluştan bağımsız bir ekonomik faaliyet yürütülmesinden bahsedilmemektedir. Ancak iç girişimcilikte de girişimciliğin hız, esneklik, inovasyon gibi öne çıkan unsurlarından yararlanılmaktadır (Döm Tomak, 2015). Ekonomik girişimcilikten uzaklaştığı iddia edilen bir diğer girişimcilik türü ise sosyal girişimciliğdir. Çalışmanın esas konusunu oluşturan bu girişimcilik türü ayrı bir alt başlık altında ele alınmıştır.

Sosyal Girişimciliğin Tanımı

İlk dönemde sosyal girişimcilik tanımlarında farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bazı tanımlar iş kurma üzerine vurgu yaparak girişimciliği daha fazla ön plana çıkartmıştır. Bazıları ise faaliyetlerinin kar amacı gütmeyen kuruluşlarla aynı olduğunu öne sürerek sosyal fayda yönünü ön planda tutmuştur (İçerli & Karadal, 2013). Ayrıca sosyal girişimciliği çok çeşitli sosyal ihtiyaçları karşılamak için yenilikçi yaklaşımlar geliştiren yapılar olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır (Peredo & McLean, 2006). Sosyal girişimcilik tanımının ilk olarak 1987 yılında Theobald tarafından yapıldığı ifade edilse de daha önce sosyal girişimciliğin var olmadığı iddia edilememektedir. Örneğin kurucusu tarafından bir sosyal girişim olarak ifade edilen Ashoka 1980 yılında kurulmuştur (Şentürk & Mengü, 2019).

Sosyal girişimcilik; kişi veya grupların sosyal fayda sağlamak amacıyla bir fırsat göreberek harekete geçtikleri, belirli riskler üstlendikleri, sınırlı kaynaklarla becerilerini gösterdikleri uygulama alanı olarak ifade edilmektedir. Bir diğer tanımda sosyal girişimcilik, çeşitli faaliyetlerden elde edilen kârın sosyal fayda olarak dezavantajlı gruplara sunulması olarak tarif edilmektedir (Uzunaslan & Serhat, 2021). Bir başka tanımda sosyal girişimcilik; sosyal dönüşümü sağlayabilmek için inovasyon, sürdürülebilirlik, sosyal etki ve büyümeyi esas alarak birçok farklı konularda projeler geliştiren yapılar olarak tanımlanmaktadır (Tutar, 2013).

Sosyal girişimciliğin daha iyi anlaşılması için diğer girişimcilik türlerinden ve diğer sivil toplum kuruluşlarından ayrıldığı noktalara bakılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Hem sosyal girişimcilikte hem de ekonomik girişimcilikte kâr elde etme durumu söz konusu olmaktadır. Ancak ekonomik girişimcilikte kâr girişimcinin refahını artırma motivasyonu için elde edilmektedir. Oysa sosyal girişimcilikte kâr sosyal bir araca dönüşmekte ve sosyal bir sonucun doğmasına yardım etmektedir (Blaga, 2018). Hem sosyal girişimcilikte hem klasik anlamdaki sivil toplum kuruluşlarında sosyal fayda elde edilmesi amaçlanmaktadır. Ancak sosyal girişimciler klasik sivil toplum kuruluşlarından farklı olarak sosyal faydayı kalıpları kıran, inovatif bir yaklaşımla yapmakta ve sürdürülebilir iş modelleri önermektedir (Kaya, 2020).

Dünya’da Sosyal Girişimcilik

Dünyada sosyal girişimciliğe dair birçok örneğin bulunduğu görülmektedir. Bu örneklerin başında Profesör Dr. Muhammad Yunus tarafından 1976 yılında kurulan Grameen Bank gelmektedir. Fakir köylülerin finansmana erişmesi amacıyla mikro kredi sağlayan bu sosyal girişim, kurucusuna Nobel Ödülü de kazandırmıştır (Akbulaev ve diğ., 2017). Sosyal girişimcilik alanında önde gelen bir diğer oluşum Ashoka’dır. Bill Drayton tarafından 1980 yılında kurulan oluşumun temel amacı sosyal girişimcilere kılavuzluk etmek ve fon bulmalarını sağlamaktır (Sen, 2007). Charity Water (Su Hayır Kurumu) bir diğer sosyal girişimcilik örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Scot Harrison tarafından 2006 yılında kurulan girişim, çoğu Afrika kıtasında olan 22 ülkede insanların temiz suya erişebilmesi için faaliyetler yürütmekte ve bu konudaki projeleri desteklemektedir (Taş & Şemşek, 2017). Kiva isimli sosyal girişim ise kendi işini kurmak isteyenlerin kitle fonlaması finansmana ulaşmasını sağlamaktadır. Dünya genelinde seksenden fazla ülkede özellikle dezavantajlı girişimcilerin kendi işini kurmasında yardımcı olmuştur (Kiva, 2023). Burada sayılan örneklerin inovatif sosyal girişimlerin başında geldiği söylenmektedir. Ancak sayılan sosyal girişimlerin iktisadi faaliyetlerden ziyade bağış ve benzeri finansal kaynaklarla sosyal fayda ürettikleri görülmektedir. Dünyada sosyal faydayı bağıştan ziyade iktisadi faaliyetleri üzerinden elde ettiği gelirlerle sağlayan sosyal girişimcilik örnekleri de bulunmaktadır. Bunlara dair bazı örnekler aşağıdaki Tablo 1’de listelenmektedir.

*İktisadi Faaliyet Ağırlıklı Sosyal Girişim Örnekleri***Tablo 1.**

Sosyal Girişim Adı	Sosyal Girişimin Faaliyet Konusu	Kaynak
TOMS Ayakkabı	Bir çift ayakkabı satın alan her müşteri için bir çift ayakkabıyı ihtiyaç sahibi bir çocuğa bağışlayan bir sosyal girişimdir. Şirket ayrıca gözlük ve kahve gibi diğer ürünler de satmaktadır ve her satılan ürün için bir ihtiyaç sahibine yardım edilmektedir.	Toms (2023)
Warby Parker	Uygun fiyatlı gözlükler satan bir sosyal girişimdir. Şirket, satılan her gözlük için bir ihtiyaç sahibine ücretsiz bir gözlük bağışlamaktadır.	Warby Parker (2023)
Better World Books	Kullanılmış kitapları satan bir online kitapçıdır. Şirket, satılan her kitap için bir kitap bağışı yapılmakta ve bu kitaplar ihtiyaç sahibi okullar ve kütüphanelere gönderilmektedir.	Better World Books (2023)
Greyston Bakery	İşe alımı sosyal sorumluluk olarak ele alan bir fırındır. Sosyal girişim, işe alımda yoksul ve dezavantajlı insanlara öncelik vermekte ve ayrıca işyerinde eğitim ve destek sağlamaktadır.	Greyston (2023)
Seventh Generation	Çevreye duyarlı ve sürdürülebilir temizlik ürünleriyle hava ve su kirliliği, plastik atıklar gibi konularda çözümler üretmektedir. Girişim her faaliyetini yedi nesil sonrasını düşünerek gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.	Seventh Generation (2023)
Lush	Hayvanlar üzerinde denenmemiş, çevreye duyarlı kozmetik ürünleri üretmektedir. Elde edilen gelir hayvan hakları, insan hakları ve çevrenin korunmasına dair faaliyet gösteren gruplara aktarılmaktadır.	Lushusa (2023)
Uncommon Goods	Zanaatkarlar tarafından üretilen benzersiz el emeği ürünlerin satıldığı sanal pazardır. Elde edilen gelir üreticilere ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara aktarılmaktadır.	Uncommon Goods (2023)

Yukarıda sıralanan ve iktisadi faaliyetler sonucu gelirin bir kısmını sosyal faydaya örnekler ile gelirin tamamı bağışlara dayanan sosyal girişimler birlik değerlendirildiğinde, geniş bir skalanın olduğu görülmektedir. Bu geniş skalada bir sivil toplum örgütü ile bir sosyal girişimin hangi noktada ayrılacağı net olmamaktadır. Benzer şekilde sosyal girişim ile klasik anlamda girişimcilik arasındaki sınırın nereden çekileceği konusunda da netlik gözükmemektedir. Bu noktada belirli bir sosyal faydaya odaklanan, inovatif çözümler veya iş modelleri sunan ve girişimci bir yaklaşım benimseyen oluşumların sosyal girişim olarak tarif edilmesinin doğru olacağı düşünülmektedir (Martin & Osberg, 2007).

Türkiye’de Sosyal Girişimcilik

Türkiye’deki sosyal girişimciliğin kökenini Selçuklulara hatta İlhanlılara dayandırmak mümkün gözükmemektedir. Osmanlı İmparatorluğunda da bu iki devletten miras kalan sosyal sorumluluk anlayışının devam ettiği söylenmektedir. Bu noktada ilk göze çarpan oluşum Ahilik sistemidir. Ahiler hem ticaret veya zanaatkârlık gibi iktisadi faaliyetler yürütmekte hem de buldukları bölgede sosyal fayda üretmek için girişimlerde bulunmaktadır. 13. yüzyılda Kırşehir’de Ahi Evran-ı Veli tarafından kurulduğu kabul edilen ahilik sisteminde, *fütüvvetname*¹ denilen bir çeşit ahlak düzenlemeleri kapsamında hareket edilmektedir. Bu düzenlemelerde cömertlik, misafirperverlik, ahlak, edep, dürüstlük gibi bireysel ilkelerin yanında gücün kötüye kullanılmaması, insanlara ve doğaya sömürü unsuru olarak yaklaşılmaması, haksız kazanç elde edilmemesi gibi topluma yönelik ilkeler de bulunmaktadır (Durak, 2016). Ahiler bahsi geçen ilkelerden yola çıkarak hem girişimcilik faaliyetlerini

¹ *Fütüvvetname; ahilik geleneğinde zanaatkarların uyması gereken adap, usul ve kuralları açıklayan eserlerdir (Akkuş, Y., & Menteş, S. A. (2018). Osmanlı İmparatorluğu’nda Girişimcilik: Klasik Dönem Üzerine Bir Çalışma. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 169-186.).*

gerçekleştirmekte hem bölgelerindeki sosyal ihtiyaçlara çözüm sağlamaktadır. 14. yüzyılda Anadolu'ya seyahat gerçekleştiren seyyah İbn Battuta birçok şehirde ahilerin kendisini çok iyi karşıladığını ve oldukça cömert bir şekilde misafir ettiklerini aktarmaktadır. Hatta İbn Battuta'yı kimin misafir edeceğine dair tartışmaların dahi yaşandığını ve bu tartışmalardan dolayı yaralananların olduğu ifade etmektedir (İbn Battuta, 2000). Ahilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sadece yolda kalanlara yardım etmekle sınırlı kalmadığı, Moğol istilası nedeniyle oluşan yönetim zafiyetine çözümler ürettiği görülmektedir. Ömer Lütfü Barkan'ın Ahiyan-ı Rum olarak belirttiği bu yapılar devletin gerçekleştirmekte zorlandığı hemen hemen her alanda görev üstlenmekte ve sosyal sorumluluk faaliyetleri yürütmektedir (Barkan, 2015). Bu açıdan ele alındığında Ahilik sisteminin Anadolu ve Rumeli coğrafyasındaki ilk organize sosyal girişim örneği olduğu öne sürülebilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüten bir diğer oluşum türü vakıftır. Sözcük anlamı durmak, durdurmak olan vakıf (vakf) kelimesi bir malın sahibi tarafından toplumsal bir fayda amacıyla sınırsız süreyle tahsis edilmesi anlamında kullanılmaktadır. İslam dinindeki ayet ve hadislerle Müslümanları iyilik yapmayı, yardımlaşmayı, hayır ve yararlı işlere yönelmeyi öğütlemesi vakıf kurumunun manevi temelini oluşturmaktadır (Günay, 2022). Vakıf sisteminin Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde sosyal, kültürel ve iktisadi hayata önemli etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Vakıflar günlük hayatta önemli yer tutan eğitim, sağlık, ibadet, beslenme gibi alanlarda faaliyet göstermiş devlet adamlarının öncü tutumlarıyla yaygınlaşmıştır. Medreseler, aş evleri, imaretler, camiler, bimarhaneler, şifahaneler ağırlıkla vakıf sistemi ile kurularak faaliyet göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğunda vakıflar başıboş bırakılmamış, sürdürülebilirliğini sağlamak için mütevellî heyetleri tarafından yönetilmiştir. Mütevellî heyetinin denetimi, bulunduğu bölgedeki kadıların sorumluluğundadır. Kadılar, vakıfların denetimi için "müfettiş-i ahkam-ı şerriye" ismi verilen denetimcilerini göndermektedir. Devlet müdahaleleri ve değişen belediyeçilik anlayışı nedeniyle vakıf sisteminin 18. yüzyıldan sonra zayıflamaya başladığı belirtilmektedir (Bayartan, 2008).

Vakıflar sadece vakfedenin bağıışı ile sınırlı kalan bir oluşum olarak nitelenememektedir. Odaklandığı sosyal faydanın sürdürülebilirliğini sağlamak için atıl kaynakları gelir getirecek şekilde kullanmak, vakıfların temel faaliyetleri arasındadır. Vakfa ait imalathaneler, dükkânlar, hanlar, arsalar işletilerek akar olarak isimlendirilen sürekli gelirler elde edilmektedir. Bu sürekli gelirler başta sosyal güvenlik ve sosyal yardım olmak üzere toplumsal fayda için kullanılmaktadır. 18. yüzyılda İstanbul'daki imarethanelerde her gün otuz bin kişiye yemek verildiğine dair bilgi, vakıfların hizmeti ve dolayısıyla gelir durumu hakkında fikir verebilmesini sağlamaktadır (Şensoy, 2016).

Osmanlı İmparatorluğundaki kimi vakıf türleri ile günümüzün sosyal girişim modelleri arasında benzerliklerin bulunduğu da dikkat çekmektedir. Bu örneklerin başında para vakıfları gelmektedir. Faizin haram sayılması nedeniyle Osmanlı İmparatorluğunda faizle borç alınabilecek kurum kuruluş bulunmamaktadır. Bu nedenle ihtiyaç sahipleri tefecilerden yüksek faiz oranlarıyla borç almak zorunda kalmıştır. Bunun bir ölçüde önüne geçilebilmesi için ihtiyaç sahiplerine ve iş kurmak isteyen girişimcilere düşük faiz oranıyla borç para veren vakıflar kurulmuştur. Para vakıfları, borç verilen anaparanın değerini koruyacak ve vakfın giderlerini karşılayacak düzeyde faizle borçlandırma yapmıştır. Kurulan para vakıflarının da şeriate uygunluğu tartışılmış ancak sağladığı toplumsal fayda nedeniyle faaliyetlerine devam etmelerine yönelik kararlar verilmiştir (Çizakça, 2006). Para vakıflarının iş modelinin önceki bölümde ele alınan Grameen Bank ve Kiva isimli sosyal girişimlerin iş modelleri ile benzerliği oldukça dikkat çekmektedir. Para vakıflarının ancak 20. yüzyılda tanımlanan sosyal girişimciliğe 16. yüzyıldan örnekler olduğu düşünülmektedir.

Tanzimat dönemi sonrası zayıflamaya başlayan vakıfların yerini örgütlü yapılardan oluşmaya başlayan sivil toplum kuruluşları almaya başlamıştır. Bunların başında bugün Kızılay ve Yeşilay olarak bilinen iki kuruluş gelmektedir. Çalışmanın esas konusunu teşkil eden Kızılay ayrı bir başlık halinde ele alınacaktır. Yeşilay ise 1920 yılında Dr. Mazhar Osman ve arkadaşları öncülüğünde alkol ve uyuşturucu maddelerin yaygınlaşmasını önlemek amacıyla kurulmuştur. Baştan adı Hilal-i Ahdar olan kurum daha sonra Yeşil Hilal ve en sonunda Yeşilay ismini almıştır. Günümüzde halen faaliyetlerini sürdüren Yeşilay alkol ve uyuşturucunun yanında sigara, kumar ve teknoloji gibi diğer bağımlılıklarla da mücadele etmektedir. Ayrıca Yeşilay, günümüzde Yeşilay Market çatısı altında online olarak iktisadi faaliyetler de yürütmektedir. (Yeşilay, 2023).

Cumhuriyet Döneminde ise öne çıkan sosyal girişimler daha çok 1990 ve sonrası olarak tarihlendirilmektedir. Bunlardan ilk akla geleni 1992 yılında Hayrettin Karaca ve A. Nihat Gökyiğit tarafından kurulan Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)'dır. Erozyonla mücadele etmek, doğal varlıkları korumak amacıyla kurulan TEMA'nın günümüzde sınırlı da olsa iktisadi faaliyetlerinin de bulunduğu görülmektedir. Ancak bu faaliyetler daha çok bağış karşılığı sunulan farklı ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır (TEMA, 2023).

2000'li yıllar sonrasında Türkiye'de faaliyet göstermeye başlayan sosyal girişimlere örnek olarak B-fit verilebilmektedir. 2006 yılında farklı mesleklerden altı kadın tarafından kurulan B-fit, kadınlara özel spor yapma hizmeti sunmaktadır. Türk kadının spor yapmasının önünde bulunan çeşitli engelleri kaldırmak amacıyla kurulan B-fit, franchising sistemiyle bayilikleri yine kadın girişimcilere vererek ikinci bir sosyal faydayı da beraberinde getirmektedir (B-fit, 2023).

Bu bölüm altında sadece Türkiye'de sosyal girişimciliğin kısa geçmişi değerlendirilmiş ve günümüze uzanan sosyal girişimlerden bazı örnekler sunulmuştur. İnsani Yardım Vakfı (İHH), Arama Kurtarma Derneği (AKUT) gibi bazı sosyal girişim örnekleri ise afet konulu başlıklarda değerlendirilmiştir.

Afetlerde Sosyal Girişimcilik

Toplumun bir kısmını veya tamamını etkisi altına alan fiziksel, maddi ve sosyal kayıplara neden olan normal yaşamı kesintiye uğratan doğa, insan veya teknoloji temelli olaylar, afet olarak tanımlanmaktadır. İster doğa isterse insan kaynaklı olsun, afetlerin yönetimi için afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında yerine getirilmesi gereken görev ve gerçekleştirilmesi gereken birçok faaliyet bulunmaktadır. Özellikle afetin boyutu arttıkça müdahale ve iyileştirme aşamalarında ihtiyaç duyulan kaynakların ve gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin organizasyonu da zorlaşmaktadır (Oktay, 2021). Böyle bir durumda devletin tüm gücü ve kaynakları ivedilikle afet bölgesine gitmesi gerekmekte ve bunun için iyi bir organizasyon ve koordinasyon zorunlu olmaktadır (Erkal & Değerliyurt, 2009). Ancak afetin büyüklüğü ile paralel olarak teknik ve idari aksaklıklarda artış görülmektedir. Kimi zaman kamu kaynakları o zaman ve o mekân için yetersiz kalmakta, kimi zaman ise arzu edilen hızda afet bölgesine ulaşamamaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları ve sosyal girişimler sahneye çıkarak aksayan yönleri giderecek sosyal faydalar üretmektedir. Sosyal girişimler, kamu kuruluşlarına göre daha hızlı koordine olarak daha hızlı hareket edebilmekte ve sorunlar karşısında yenilikçi çözümler üretebilmektedir. Özellikle son yıllarda sosyal girişimlerin afet sırasında ve sonrasında önemli roller oynadığı ifade edilmektedir (Rayamajhee ve diğ., 2022). Hatta sosyal girişimlerin afet öncesinde de etkili olduğu, afete hazırlık süreçlerinde bilgilendirme ve eğitim aktiviteleri gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Sosyal girişimler afet sırasında ise tahliyeden kurtarmaya, beslenmeden barınmaya birçok farklı alanda etkili olmaktadır. Bu noktada sosyal girişimler sadece maddi kaynaklarını kullanmamakta, bunun

yanında üyelerinin ya da gönüllülerinin bedensel, zihinsel ve duygusal emeklerinden de faydalanmaktadır. Sosyal girişimler ayrıca afetlerde sosyal ağlarını (network) da kullanmakta ve gerekli faaliyetlerin yürütülmesi için işbirliği yapabilmektedir (Chamlee-Wright & Storr, 2008). Sosyal faydası, afet ve afet sonrası iyileştirmeye odaklanan bu faaliyetler bütünü literatürde afet sonrası sosyal girişimcilik (post-disaster social entrepreneurship) olarak tanımlanmaktadır (Chandra & Paras, 2021). Son dönemde yayınlanan afet ve sosyal girişimciliğe dair bazı makaleler ve bu makalelerin temel bakış açıları aşağıdaki tabloda (Tablo 2) belirtilmektedir.

Afet ve Sosyal Girişimciliğe Dair Bazı Makaleler ve Bakış Açıları

Tablo 2. No	Makale Başlığı	Yazar/Yazarlar (Yılı)	Sosyal Girişimcilik ve Afet Bakış Açısı
1	Social entrepreneurship, a key driver to improve the quality of life: the case of TOMS company	Zainea, N. L., Tomac, S.G., Grădinaru, C., Catană, S. (2020)	Paydaşların beklenti ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasını içeren sosyal girişimcilik, rekabetçi ve çalkantılı küresel ortamda hayatta kalma veya iyileşmeyi artırır. Sosyal girişimlerin faaliyetleri, sosyal, finansal, ekonomik, kültürel ve çevresel ihtiyaçlarda denge sağlar.
2	Social entrepreneurship, co-production, and post-disaster recovery	Rayamajhee, V, Storr, V. H., Bohara A. K., (2020)	Sosyal girişimcilik, afet sonrası kurtarma çabaları gibi vatandaşın girdilerini dikkate alan ve karar verme rollerinde yer alan ortak üretimi kolaylaştırarak afet sonrası başarılı iyileşmeyi artırır.
3	Role of social entrepreneurship in supporting business opportunities and entrepreneurship competitiveness	Prasetyo P. E., Kistanti N. R., (2020)	Sosyal girişimcilik, iyileşmeyi artıracak rekabet gücünü teşvik ederek iş fırsatlarını ürün faktörlerinden ve beşeri sermayeden daha fazla geliştirir. Bu iyileştirme için, sosyal girişimcilik rolünü daha kapsamlı bir şekilde güçlendiren ekonomik yasalar gereklidir.
4	Social entrepreneurship in the context of disaster recovery: Organizing for public value creation	Chandra, Y., Paras, A. (2020)	Sosyal girişimcilik, fırsatların gelişimini ve zaman içinde kamusal değer yaratmanın organizasyonunu geliştirir; bu, örgütlenmede temel kural olan ve örgütlenme yeteneğinin kamu hizmetlerini iyileştirme ve sunma üzerindeki etkisinin açıklanmasıyla gerçekleşir.
5	The effective methods and practices for accelerating social entrepreneurship through corporate social responsibility	Urmanaviciene A., Arachchi U. S., (2020)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunlara çözüm sağlamayı ve yaratıcı bir girişimci şekilde yapıcı bir sosyal etki yaratmayı içerir. Kurumsal sosyal sorumluluk yoluyla sosyal girişimcilik, toplamı sıfır olmayan karşılıklı faydalar ve sosyal değerler yaratır.
6	Coming back from COVID-19: lessons in entrepreneurship from disaster recovery research	Haeffele S., Hobson A., Storr V. H., (2020)	Sosyal girişimciler ve kamu spotları ana itici güçlerdir ve afetlere müdahale eder ve kurtarmayı gerçekleştirir. Bu, girişimci fikirlerin ve çözümlerin geliştirilmesi ve girişimciliği bastırmak yerine onu güçlendiren politika ortamının sağlanması yoluyla yapılır.

7	Social entrepreneurship in the time of covid-19	Bakri S. H. A., (2021)	Sosyal girişimciler, bir ağ veya ittifak kurarak fırsatlar bulmak için inovasyona devam ederek COVID-19 gibi krizlerle mücadele edebilir ve bu krizlerden kurtulabilir.
8	Social support from bonding and bridging relationships in disaster recovery: Findings from a slow-onset disaster	Nguyen-Trung K., Forbes-Mewett H., Arunachalam D., (2020)	Sosyal girişimcilik tarafından kullanılan sosyal sermaye, ekonomik krizden kurtulma aşamalarında esastır. Uzun vadeli iyileşme için, köprü oluşturan sosyal sermaye harekete geçirilir.
9	Reinventing social entrepreneurship leadership in the covid-19 era: engaging with the new normal	Oberoi R., Halsall J. P., Snowden M., (2021)	Sosyal girişimcilik, çözümler için inovasyonu geliştirir ve COVID-19 salgını gibi belirsizliklerin olduğu zamanlarda kamu politikalarına ışık tutar hale gelmiştir. Dolayısıyla sosyal girişimcilik ile yönetim/liderlik arasında bir bağ vardır.

Alzahrani (2021). The Role Social Entrepreneurship in The Process of Recovery from Disaster A Systematic Literature Review During Covid-19 Era. International Journal of Economics, Business and Management Research, 5.

Tablo 2’de belirtildiği gibi son dönemde afeti ve sosyal girişimciliği ele alan akademik makalelerin, krizlerde ve afetlerde sosyal girişimcilerin oynadığı role vurgusu dikkat çekmektedir. Sözü edilen bu sosyal girişimlere dair birçok örnek sunulabilmektedir. Kızıllaç ilk akla gelen örnekler arasındadır. Kızıllaç 1857 yılında İtalya’da gerçekleşen Solferino savaşındaki yaralı askerlerden etkilenen Henri Dunant önerisi ile kurulmuştur. 1863 yılında Cenevre’de kurulan Kızıllaç 250 milyon üyesi ve 25 milyar dolar yıllık bütçesiyle en büyük sivil toplum kuruluşu olarak sayılmaktadır (International Committee of The Red Cross (ICRC), 2023).

Afetlerde sosyal fayda üreten sosyal girişimlere dair örnekler Türkiye’de de rastlanmaktadır. Bu örneklerin başında gelen ve Osmanlı-Rus savaşlarında yaralı askerlere yardım etmek amacıyla 1868 yılında kurulan Kızıllaç, bir sonraki bölümde bir bütün olarak ele alınacaktır (Kızıllaç, 2023a). 1992 Bosna Savaşı sonrasında kayıtsız kalamayan gönüllüler tarafından oluşturulan bir diğer oluşum ise İHH’dır. 1995 yılında kurulan vakıf; savaş, işgal, afetler nedeniyle zarar görmüş insanlara çeşitli yardımlar sunmaktadır (İnsani Yardım Vakfı (İHH), 2023). Bir diğer örnek ise 1995 yılında kurulan ve 17 Ağustos 1999 yılında İzmit’te meydana gelen depremde aktif arama kurtarma görevi üstlenen AKUT’tur. AKUT tamamıyla gönüllülerin görev almasıyla faaliyet göstermekte ve yardımlarla ekipman sağlamaktadır (AKUT Arama Kurtarma Derneği, 2023). Özellikle 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremde öne çıkan bir diğer sosyal girişim ise Ahbap Derneği’dir. Ses sanatçısı Haluk Levent önderliğinde kurulan Ahbap Platformu 2017 yılında Ahbap Derneği’ne dönüşmüştür. Derneğin Anadolu kültürüne odaklanarak gerçekleştirdiği birçok farklı alanda faaliyeti bulunmaktadır (Ahbap, 2023).

Bir Sosyal Girişimcilik Örneği Olarak Kızıllaç

Kurulduğu dönemdeki yaygın adıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin günümüzdeki Türkiye Kızıllaç Derneği’ne geliş sürecinin oldukça zahmetli olduğu görülmektedir. Kızıllaç hemen her dönem zorluklar yaşamış ve eleştirilere maruz kalmıştır (Şimşek, 2015; Uçar ve diğ., 2015). Tüm bu zorluklara ve eleştirilere rağmen Kızıllaç, afetler ve savaşlar başta olmak üzere birçok yardım faaliyetini gerçekleştirmiştir ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. Bu bölüm altında Kızıllaç’ın kısa tarihine değinilecek ve doğal afetlerde oynadığı roller ele alınacaktır. Ayrıca Kızıllaç’ın bir sosyal girişim olduğunun işareti sayılabilecek iktisadi faaliyetleri açıklanacak ve anonim şirketlerinin yapısı incelenecektir.

Kızılay'ın Kuruluşu ve Tarihi

1859 yılında Kuzey İtalya'da yer alan Solferino'da Fransız ve İtalyan güçleri ile Avusturya güçleri arasında gerçekleşen savaşı gözlemleyen Jean Henry Dunant isimli bir İsviçreli, hatıralarını 1962 yılında yayınlaması ile Kızıllaç'ın kurulmasına giden sürecin başladığı ifade edilmektedir (Hutchinson, 1989). 1864 yılındaki Cenevre Konvansiyonuna kadar birçok farklı noktada ulusal yardım dernekleri kurulmuştur. Konvansiyon sonrasında savaş sırasında ayırım yapılmaksızın yaralılarla ilgilenilmesi için uluslararası yardım kuruluşlarının kurulmasına dair Cenevre Sözleşmesi imzalandığı belirtilmektedir (Parsons & Del Vecchio, 1963). Osmanlı İmparatorluğu ise Cenevre sözleşmesinde diğer devletler için tanınan bir yıllık süreyi doldurmadan 5 Temmuz 1865'te sözleşmeyi imzalamıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu yetkililerinin sözleşmeden bir beklentisinin olmadığı ancak zararlı olarak da algılanmadığı iddia edilmektedir. Bu yaklaşım nedeniyle 1867 yılında Paris'te toplanan ilk uluslararası Kızıllaç kongresine Osmanlı İmparatorluğunu temsilen katılan Dr. Abdullah Bey, Cenevre Sözleşmesinin uygulanacağına dair söz vermesine karşın yetkililerden gerekli ilgiye mazhar olamamıştır. Ancak ısrarlı girişimleri sonucunda Dr. Abdullah Bey en sonunda Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfü Paşa'nın ilgisini çekebilmiştir. Ardından Kıırlı Aziz Bey'in de yardımlarıyla Dr. Abdullah Bey, padişahın başhekimisi ve Askeri Sıhhiye Genel Müfettişi Marko Paşa'nın desteğini almıştır. Nihayetinde 11 Haziran 1868'de Marko Paşa'nın başkanlığında "Osmanlı Devleti Kara ve Deniz Yaralı Askerlerine Yardım Cemiyeti (Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti)" kurulmuştur (Ada, 2021). Sultan Abdülaziz ve annesi Pertevniyal Valide Sultan'ın da desteklerini alan cemiyet tüzük hazırlığına girişmiştir. Ancak cemiyetin amacı dönemin hükümeti tarafından anlaşılammış, sivillerin askeri işlere karışması olarak yorumlanmış ve hazırlanan nizamname onaylanmamıştır. Yetkililerin ilgisizliği ve Dr. Abdullah Bey'in ölümü nedeniyle cemiyet iki yıllık bir sessizliğe bürünmüştür. II. Abdülhamit'in tahta geçişi ve Osmanlı-Rus savaşlarının başlamasıyla Kızıllaç'ın faydaları gözlenmiş ve benzer bir cemiyetin önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" 14 Nisan 1877 tarihinde İstanbul'da resmen kurulmuştur (Akgün & Uluğtekin, 2000). Haçın dini sembol olarak görülmesi ve Müslümanlar için uygun olmayacağı düşüncesi ile amblem olarak beyaz üzerine kırmızı hilal benimsenmiştir. Bu amblemin daha sonra diğer Müslüman ülkelerde de benzer kuruluşlar için kullanıldığı görülmektedir (Bugnion, 1977). Ancak bu sembolün uluslararası alanda onaylanması ancak 35 yıl sonra yani 1912 yılında olmuştur (Yurdakul ve diğ., 2021).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1877-1878 yılları arasında süren ve 93 Harbi olarak isimlendirilen Osmanlı-Rus savaşlarında birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Bunların başında 13'ü şehir merkezinde ve 15'i savaş alanında olmak üzere kurulan toplam 28 adet hastane gelmektedir. Ancak II. Abdülhamit'in baskıcı politikaları nedeniyle cemiyet ikinci bir durgunluğa girmiştir (Şimşek, 2015). II. Meşrutiyetin ilanı ve cemiyetin 1911 İstanbul yangınında gösterdiği faaliyetler, yeniden yapılanmanın başlamasına neden olmuştur. Önde gelen devlet yetkililerinin ve tüccarların katılımıyla devletin desteğini alan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin bağışlar toplamaya ve mal varlığı edinmeye başladığı belirtilmektedir (Akgün & Uluğtekin, 2000).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1912-1913 yılları arasında süren Balkan Savaşlarında özellikle muhacirlere yönelik yardım faaliyetlerinde öne çıkmıştır. Dönemin Dâhiliye Nezaretine bağlı olan Muhacirin İdaresi Hilal-i Ahmer'den nakdi yardım talep etmiş ve bu yardım belli ölçüde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda cemiyet doğrudan muhacirlere yönelik nakdi, giyecek, yiyecek ve barınma yardımlarında bulunmuştur (Sezer & Metin, 2016). Hilal-i Ahmer'in faaliyetleri I. Dünya Savaşı'nda da devam etmiş ve özellikle Çanakkale cephesinde yoğunlaşan bir faaliyetler dizisi göstermiştir (Serin, 2016). Milli Mücadele döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyeti İstanbul'dan Anadoluya malzeme ve sağlık personeli sevkiyatında etkili olmuş ve

özellikle batı cephesinde yaralılara yönelik sahra hastanelerinin kurulmasında görev almıştır. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra gerçekleşen nüfus mübadelesinde de hükümet ile cemiyet arasında işbirliği gerçekleştirilmiştir (Çapa, 2010). Cemiyet merkezi 1925 yılında Ankara'ya taşınmış ve Atatürk'ün önerisi ile adı Kızılay olarak değiştirilmiştir (Akgün & Uluğtekin, 2000).

Kurulduğu dönemlerde padişah himayesi altına giren Hilal-i Ahmer Cemiyeti, adını Kızılay'a dönüştürdüğü Cumhuriyet döneminde de Cumhurbaşkanlığı himayesi altına alınmıştır. Bu durum çoğu zaman olumlu olsa da sivil toplum kuruluşundan ziyade kamu kuruluşuna daha yakın duran bir intiba bırakmasına sebep olmuştur. Kızılay'ın 1990 yılından itibaren hükümetlerin kamu politikalarına dâhil edilmeye çalışıldığı görülmektedir. 1999 yılında Marmara depremi sonrasında gelen eleştiriler neticesinde 2000 yılında Kızılay'ı bir kamu örgütüne dönüştürmeye dair yasal girişimlerin olduğu da ifade edilmektedir (Hatipoğlu, 2013).

Doğal Afetler ve Kızılay

Kuruluş amaçları içerisinde savaşta yaralanan askerlerin iyileştirilmesine bulunsa da ilerleyen zamanlarda Kızılay'ın doğal afetlerde de görev üstlenmeye ve yardım faaliyetleri gerçekleştirmeye başladığı görülmektedir. 31 Mart 1928 tarihinde İzmir'in Torbalı ilçesinde meydana gelen deprem bu duruma ilk kanıt olarak gösterilmektedir. 50 kişinin yaşamını yitirdiği ve yüzlerce kişinin yaralandığı 6.5 büyüklüğündeki depremde Kızılay (o zamanki adıyla Hilal-i Ahmer) cemiyeti birçok görev üstlenmiştir. Kızılay'ın İzmir şubesi Torbalı'ya özel bir trenle üç yüz çadır gönderirken genel merkezden dokuz yüz çadır gelmiştir. İlerleyen günlerde bir o kadar daha çadırın yanında birçok erzak ve sağlık malzemesi bölgeye ulaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu kararıyla toplanacak nakdi yardımların da Kızılay üzerinden toplanıp bölgedeki ihtiyaç sahiplerine dağıtılması sağlanmıştır. Nakdi yardımların dağıtılması ile ilgili Kızılay'ın İzmir Şubesine birçok eleştiri yöneltilmiş ve eleştirilerin artması nedeniyle genel merkez, İzmir Şube başkanının istifasını talep etmek zorunda kalmıştır (Tinal, 2009).

27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da meydana gelen depremde Kızılay'ın önemli görevler üstlendiği görülmektedir. 7.9 Büyüklüğündeki deprem Erzincan çevresinde bulunan birçok ilde de etkili olmuştur. Yaklaşık 40 Bin kişinin hayatını kaybettiği ifade edilmektedir. Deprem bölgesine tüm yardımlar, Kızılay aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İlk günden itibaren Kızılay, bölgede barınmaya yönelik çadır, battaniye, giyecek ve yiyecek yardımı faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Çadır kentler ve saha tuvaletleri kurulmuş ve açıkta kalan depremzedeler diğer illere gönderilmiştir. Diğer illere gönderilen depremzedelerin ve 30.06.1940 tarihine kadar geri dönen depremzedelerin iâşe ve yol başta olmak üzere tüm masrafları Kızılay tarafından karşılanmıştır. Depremde kimsesiz kalmış çocuklar da Kızılay'ın himayesine alınmıştır (Keskin & Önal, 2021).

Türkiye'de deprem kökenli afetlerin şiddetinin ve etkilerinin daha büyük ve daha yaygın olduğu söylenmektedir. Ancak Kızılay'ın diğer afetlerde de yardım faaliyetlerini üstlendiği görülmektedir. Bunlardan birisi yangınlardır. Önceki bölümlerde Kızılay'ın daha kuruluş aşamasında 1911 İstanbul yangınında faaliyet yürüttüğü aktarılmıştır. 1941 yılında İstanbul'da, 1944 yılında Kastamonu'da ve 1950 yılında Antalya'da çıkan yangınlarda Kızılay barınma ve iâşe faaliyetleri yürütmüştür. Ayrıca Kızılay 1936 yılında İzmir'de, 1939 yılında Bursa'da, 1945 yılında Ankara ve Afyon'da meydana gelen taşkınlarda mağdurlara yardım hizmeti sunmuştur. Tüm bunlara ek olarak Kızılay'ın çeşitli fırtına, heyelan, kuraklık ve kıtlık gibi afetlerde faaliyetlerde bulunduğu dair arşiv belgelerine rastlanmaktadır (Çelik ve diğ., 2019).

Günümüze daha yakın tarihlerde Kızılay'ın özellikle büyük depremlerde üstlendiği görevler daha yakından takip edilebilmektedir. 18 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999

Düzce depremlerinde Kızılay bölgeye kısa sürede ulaşmış ve depremzedelere sıcak yemek, temiz su hizmeti sunmuş, barınma için çadır kentlerin kurulmasını gerçekleştirmiştir. Yine 2011 yılında Van'da gerçekleşen 7.2 büyüklüğündeki depremde Kızılay ekipleri alarm durumuna geçmiş ve afet bölgesine sevk edilmiştir. Bölgede barınma, ısınma ve iye başta olmak üzere birçok faaliyet hayata geçirilmiştir. Benzer faaliyetler 2020 yılında Elazığ'da meydana gelen 6.8 büyüklüğündeki depremde artarak gerçekleştirilmiştir. Hızla bölgeye giden Kızılay ekipleri mobil mutfaklarla sıcak yemek ve kuru gıda dağıtımını yapmıştır. Depremde çocuk ve yetişkinlere yönelik psikolojik destek hizmeti sunulmuş, bölge halkına afet ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Kızılay benzer faaliyetleri Covid-19 salgınında da yürütmüş ve evinden çıkmaması gereken karantina altındaki kişilere ve 65 yaş üstü bireylere gönüllüleriyle çeşitli yardımlar ulaştırmıştır (Başaran & Akyüz, 2022).

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli Pazarcık ve Elbistan depremleri sonrasında da Kızılay'ın hızlı bir şekilde bölgede faaliyetlere başladığı görülmüştür. 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremlerin ardından Kızılay depremden etkilenen 11 ilde 69 yemek aracı, 17 seyyar fırın, 114 seyyar mutfak ile günde üç öğün sıcak yemek hizmeti sunmuştur. Ayrıca bölgede 3 sabit fırın ve 373 yemek üretim noktası kurmuştur (Habertürk, 2023). Depremin ikinci günü bölgeye Kızılay tarafından 10 bin kişinin barınabileceği çadır sevkiyatı gerçekleştirilmiş ve bu çadırlar ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri tarafından kurulmuştur (Anadolu Ajansı, 2023).

Kuruluşundan günümüze kadar depremler başta olmak üzere birçok afette yardım faaliyetleri yürüten Kızılay'ın afetlerde üstleneceği görevler, 2016 yılında Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında daha net olarak belirlenmiştir. 2009 yılında kurulan ve 2018 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlanan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından hazırlanan plana göre Kızılay'ın afetlerde Ulusal Afet Beslenme Grubunun sorumluluğunu üstleneceği belirtilmiştir. Buna göre Kızılay afet bölgesindeki beslenmeye yönelik hizmetlerin koordinasyonunu yürütecek ve bu kapsamdaki faaliyetleri gerçekleştirecektir. Kızılay ayrıca AFAD başta olmak üzere diğer tüm ana çözüm ve destek çözüm ortaklarıyla iş birliği halinde olacaktır. Yine Kızılay, AFAD ile birlikte Ulusal ve Uluslararası nakdi yardım bağı toplama hizmetlerinin koordinasyonundan ve buna ilişkin faaliyetlerin yürütülmesinden sorumlu tutulmuştur (TAMP, 2016). Bu kapsamda Kızılay; toplumu afetlere karşı bilinçlendirme, afetlere yönelik kamusal kapasiteyi artırma, afetlere zamanında müdahale etme, afet bölgelerini iyileştirme faaliyetlerini etkin kılma ve afet yönetiminde kendisine verilen sorumlulukları en iyi şekilde gerçekleştirme konularına odaklanmaktadır. Kızılay'ın afetlere yönelik 250 bin kişi barınma ve yarım milyon kişi beslenme kapasitesinin olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca Kızılay; 10 Acil Afet Müdahale Timinde 258 uzman ve 107 Gönüllü Afet Müdahale ekibinde 769 Gönüllü ile afetlerde ilk müdahale aşamasında görev alabilmektedir (Türk Kızılay Derneği 2021 Yılı Faaliyet Raporu, 2022).

Kızılay'ın İktisadi Faaliyetleri ve Anonim Şirketleri

İktisadi faaliyetleri başlayana kadar Kızılay, yardım faaliyetlerini kendisine yapılan bağışlardan ve üyelik aidatlarından elde ettiği gelirlerle gerçekleştirmektedir. Ancak özellikle I. Dünya Savaşı sonrasındaki mütareke döneminde Kızılay'ın üstlendiği sorumluluğun çokluğu karşısında gelirinin kısıtlı olduğu belirtilmektedir. Bu noktada cemiyetin gelir kaynaklarını çeşitlendirecek ve dolayısıyla artıracak faaliyet arayışlarına gidilmiştir. Sırbistan Kızıllaç'ının işlettiği maden suyuyla dünyanın en çok gelire sahip yardım örgütleri arasında sayılması, benzer fikrin Türkiye'de de uygulanması düşüncesini doğurmuştur. Bu kapsamda İstanbul Üniversitesi Tıp fakültesinden Kızılay'a (dönemdeki adıyla Hilal-i Ahmer'e) Karahisar Maden Suyu ihalesiyle ilgilenilip ilgilenilmediği sorulan bir yazı gönderilmiştir. Buna karşılık Kızılay

ikinci başkanı ise TBMM hükümetinin ilk sağlık bakanı olan Dr. Adnan (Adıvar) Bey'den kendilerine ihale için yardım edilmesi talep edilmiştir. İhalede başarılı olunamasa da ihaleyi alan kişi, Kızılay'la irtibata geçerek beraber işletme önerisi sunmuştur. Ancak Kızılay durumdan şüphelenerek ek raporlar hazırlatmıştır. Dr. Adnan (Adıvar) Bey'den sonra ikinci sağlık bakanı olan ve Kızılay başkanlığını da yürüten Dr. Refik Saydam ise maden kanununda değişikliğin gerçekleşmesini sağlamış ve Karahisar maden suyu işletmesinin Kızılay'a geçmesinde son noktayı koymuştur. Mustafa Kemal Atatürk tarafından 17 Ekim 1926 tarihinde imzalanan kararname ile Karahisar maden suyunun imtiyaz hakkı Kızılay'a devredilmiştir (Kolay ve diğ., 2019). Kızılay'ın maden suyu şişeleterek satışa çıkartmasının gerçek anlamda ilk iktisadi faaliyeti olduğu öne sürülmektedir.

Kızılay'ın iktisadi faaliyeti maden suyu satışı ile sınırlı kalmamaktadır. Tanınan kanuni imtiyazlar ile bazı sağlık ekipmanı ve ilaçların ithali Kızılay'ın tekeline bırakılmıştır. İthal edilen ilaç, serum, aşı, röntgen filmi, kinin tuzu gibi ürünlerin perakende ve toptan satışı da Kızılay tarafından gerçekleştirilmektedir. Kan merkezlerinden ve plazmafraksionasyon faaliyetlerinden de gelir elde edilebilmektedir. Kızılay ayrıca kendi tanıtımını içeren takvim, pul, kartpostal gibi baskı ürünleri de satarak gelirini çeşitlendirebilmektedir (Perk, 2012). Kızılay 1954 yılından itibaren çadır üretimini de iktisadi faaliyetleri arasına almıştır. Ankara, Malatya ve Erzincan'da bulunan çadır imalathanelerinde çadırın yanından kişisel koruyucu ekipmanların da üretimi gerçekleştirilmektedir. Kızılay'ın iktisadi faaliyetlerinde hizmet sunumunun da bulunduğu söylenebilmektedir. Kızılay'a ait Konya ve Kayseri'de birer adet hastane, İstanbul'da ise bir hastane ve iki tıp merkezi bulunmaktadır. Bu sağlık kuruluşlarında uygun fiyatlı sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Tüm bunların yanında Kızılay'ın iştirakleri arasında lojistik, sistem yapı, bakım, kültür sanat ve yatırım hizmetleri sunan şirketler de bulunmaktadır. (Kızılay, 2023b).

Görüldüğü üzere Kızılay'ın maden suyundan çadıra, kan merkezi hizmetlerinden takvim satışına birçok iktisadi faaliyetinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu faaliyetlerden bazılarının yüzyıla yakın süredir sürdürüldüğü bazılarının ise yakın zamanda hayata geçirildiği görülmektedir. Kızılay iktisadi faaliyetlerini daha etkin, daha verimli, sürdürülebilir ve hesap verebilir hale getirmek amacıyla 30 Kasım 2018 yılında Kızılay Yatırım Holding Anonim Şirketini kurmuştur. Holdingin hisselerinin tamamı Türkiye Kızılay Derneğine ait bulunmaktadır. 1926 yılında iktisadi teşekkül olarak kurulan Kızılay İçecek, 21 Ocak 2019 tarihinde Kızılay İçecek Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketine dönüşmüştür. Yine 1954 yılında kurulan Kızılay Çadır ve Tekstil İktisadi Teşekkülü 20 Haziran 2019 tarihinde Kızılay Çadır ve Tekstil Anonim Şirketine dönüşmüştür. Kızılay Yatırım Holding A. Ş. ve bağlı grup şirketlerine dair tablo (Tablo 3) aşağıda aktarılmaktadır.

Kızılay Yatırım Holding A. Ş. ve Bağlı Grup Şirketleri

Tablo 3. Şirket Adı	Şirket Kuruluş Tarihi	Ticaret Sicil Numarası	Bağlı Sicil Müdürlüğü	Olduğu
Kızılay Yatırım Holding A. Ş.	30.11.2018	167035-5	İstanbul	
Kızılay İçecek San. ve Tic. A. Ş.	21.01.2019	176229-5	İstanbul	
Kızılay Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A. Ş.	10.05.2019	192261-5	İstanbul	
Kızılay Sağlık A. Ş.	16.05.2019	192993-5	İstanbul	
Kızılay Kültür ve Sanat Tic. A. Ş.	20.06.2019	196640-5	İstanbul	

Kızılay Çadır ve Tekstil A. Ş.	20.06.2019	196655-5	İstanbul
Kızılay Sistem Yapı A. Ş.	02.08.2019	202768-5	İstanbul
Kızılay Bakım A. Ş.	04.03.2020	239293-5	İstanbul
Kızılay Lojistik A. Ş.	03.07.2020	252805-5	İstanbul
Kızılay Sosyal Danışmanlık ve Tic. A. Ş.	07.08.2020	448568	Ankara
Kızılay Arge ve Bilgi Teknolojileri Ticaret A. Ş.	25.11.2021	341896-5	İstanbul
Kızılay Biyomedikal Ürünler Tic. A. Ş.	24.05.2022	381470-5	İstanbul
Kızılay Etki Yatırım Dan. ve Tic. A. Ş.	28.09.2022	448568	Ankara

Ticaret Sicil Gazetesi (2023). <https://www.ticaret sicil.gov.tr/>. (Son Erişim: 01.04.2023).

Tablo 3'te yer alan şirketlerin tüm hisseleri Kızılay Yatırım Holding A. Ş.'ye ve dolayısıyla Türkiye Kızılay Derneği'ne ait bulunmaktadır. Böylece yönetimlerinde Türkiye Kızılay Derneği'nden başkasının söz sahibi olması mümkün gözükmemektedir.

Kızılay'ın bağış ve aidat gelirleri ile iktisadi gelirleri karşılaştırıldığında arada ciddi farkların olduğu görülmektedir. Kızılay'ın 2021 faaliyet raporu dikkate alındığında elde edilen 2021 yılı gelirlerinin ancak %19,42'sinin bağış ve aidatlardan elde edildiği geri kalan %80,58'inin iktisadi faaliyet ve fon gelirlerinden elde edildiği görülmektedir (Türk Kızılay Derneği 2021 Yılı Faaliyet Raporu, 2022). Yine 2019-2021 yılları arasında Türkiye Kızılay Derneğine yapılan bağışlar ve şirketlerin net satış gelirlerini karşılaştıran tablo aşağıda sunulmaktadır.

Kızılay'a Yapılan Bağış ve Net Satış Gelirleri (2019-2021)

Tablo 4.		2019	2020	2021
Gelir Türü				
Kızılay'a Yapılan Bağışlar	Yapılan	46.230.000	91.006.660	50.520.075
Net Satış Gelirleri		354.330.223	827.630.393	1.143.110.281
Net Satış /Bağış Oranı		7,66	9,09	22,62

Kızılay Yatırım 2021 Yılı Faaliyet Raporu (2022). https://www.kizilayyatirim.com.tr/media/xr0elhsm/yatirim_2021_yili_faaliyet_raporu_02-06-2022_low.pdf

Tablo 4'te görülebileceği üzere 2019 ila 2021 yılları arasında Kızılay'a yapılan bağış miktarlarında bir dalgalanma olurken net satış gelirlerinde sürekli bir artış gözlenmektedir. Net satış ile bağışın oranının ise her geçen net satış lehine arttığı sonucuna varılmaktadır. Buradan yola çıkarak Kızılay'ın iştirak şirketleri ile beraber ele alındığında klasik anlamda bir dernek veya vakıftan ziyade günümüzdeki anlamıyla bir sosyal girişime benzediği söylenebilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Hilal-i Ahmer Cemiyeti yaygın adıyla Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden itibaren faaliyet gösteren Türkiye Kızılay Derneği, 1926 yılından itibaren gerçek manada iktisadi faaliyetleri bünyesine almaya başlamıştır. O güne kadar bağışlar ve aidatlarla gelir elde eden derneğin gelir kalemleri çeşitlenmeye başlamıştır. Başta maden suyu üretimi olmak üzere, çadır üretimi, sağlık ürünleri satışı, sağlık hizmeti sunumu gibi birçok iktisadi faaliyet zaman içerisinde peyderpey hayata geçirilmiştir. Bu yönüyle Kızılay'ın uluslararası alanda kendisine benzeyen sivil toplum kuruluşlarından ayrılmadığı, tam tersine Kızılay'ın bazı ülkelerdeki iktisadi faaliyetlerinin örnek alındığı görülmektedir (Kolay ve diğ., 2019).

Türkiye Kızılay Derneğinin bazı özellikler bakımından kamu tüzel kişiliğine yakınlaştığı öne sürülebilmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin 13 Temmuz 2004 tarihli kararı doğrultusunda hukuken Dernekler Kanunu'na tabi, kamu yararına faaliyet sürdüren, özel hukuk tüzel kişisi olarak nitelendirilmektedir. Kızılay aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı himayesi, köklü geçmişi ve yaygın bilinirliği nedeniyle kamu kuruluşu olarak algılanmaktadır. Bu algı kimi zaman hükümetlerce de benimsenerek yasal müdahaleye varan girişimlerde bulunulmuştur. Kızılay, diğer derneklerle benzer şekilde İçişleri Bakanlığı denetimine tabi olduğu gibi kamu yararlı dernek olması nedeniyle ayrıca Devlet Denetleme Kurulu'nun denetime de tabi olmaktadır (Hatipoğlu, 2013).

Türkiye Kızılay Derneği'nin iktisadi faaliyetleri 2018 yılının son aylarından itibaren Kızılay Yatırım Holding A. Ş.'ye bağlı anonim şirketler olarak organize edilmeye başlamıştır. 2019-2022 yılları arasında Kızılay Yatırım Holding A. Ş.'nin hisselerinin tamamına sahip olduğu 12 adet anonim şirketin kuruluşu gerçekleşmiştir. Kızılay Yatırım Holding A. Ş.'nin hisselerinin ise Türkiye Kızılay Derneği'ne ait olduğu görülmektedir (Ticaret Sicil Gazetesi, 2023). Ayrıca Kızılay Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A. Ş.'nin Sermaye Piyasası Mevzuatı hükümlerine tabi olarak halka arz olmuştur. Buna göre 15 Ocak 2020 tarihi itibarıyla ilk yatırımcısına ulaşmış ve ilk girişim sermayesi yatırımını gerçekleştirmiştir (Kızılay Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. 01.01.2022 – 31.12.2022 Dönemi Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu, 2022).

Dernek bünyesindeki iktisadi işletme ile anonim şirket yapılanmasının birçok açıdan farklı yönlerinin bulunduğu görülmektedir. Derneklerin denetimi genel olarak iki yılda bakanlık düzeyinde gerçekleşirken özellikle halka arz olan anonim şirketlerin birçok farklı denetim mekanizmasına tabi olduğu belirtilmektedir. Buna göre şirketlerin iç kontrol sistemi kurmaları ve iç denetimi uygulamaları gerekmektedir. Bunun yanında şirketlerin sürekli olarak Bağımsız Denetime tabi olmaları söz konusudur (Çalıyurt & Kesimli, 2015). Tüm bunların yanında Kurumsal Risk Yönetimi konusunda faaliyetler yürütme ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun diğer mevzuat hükümlerini zamanında yerine getirme sorumluluğu bulunmaktadır. Ayrıca halka arz olan firmaların dış paydaşlarını zamanında bilgilendirmek üzere önemli kararlarını ve raporlarını Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) aracılığıyla yayınlama zorunluluğu bulunmaktadır (Akçay, 2011; Aydemir, 2022).

Tüm bunlar birlikte ele alındığında Kızılay'ın iktisadi faaliyetlerinin iki olumlu yönü olduğu düşünülmektedir. İlk olumlu yön denetim, kontrol ve şeffaflık bağlamında ortaya çıkmaktadır. İki yılda bir bakanlık yetkilileri tarafından denetlenen bir yapıdan birçok kurum, kuruluş, bağımsız denetçi, iç denetçi tarafından sürekli denetlenen ve dış paydaşlarına düzenli olarak finansal faaliyetlerine yönelik bilgi ve rapor sunan bir yapıya dönüşüm gerçekleştirilmiştir. İkinci olumlu yön ise Kızılay'ın klasik yapıdaki bağış bekleyen bir dernekten uzaklaşarak kendi sürdürülebilir gelir modelini oluşturan, uluslararası anlamda bir sosyal girişime dönüşmesinde görülmektedir. Bu modelin ise Anonim Şirketleri halinde gerçekleştirilmesinin ise halka arz, yatırım alma, yatırım yapma gibi avantajları nedeniyle

oldukça inovatif çözümler sunduğu ve sunmaya devam edeceği düşünülmektedir. Bu hususlara dayanarak Türkiye Kızılay Derneği'nin 2018'den bu yana uyguladığı politikaların yerinde olduğu ve günümüzün sosyal girişimcilik anlayışıyla uyduğu değerlendirilmektedir. Bu hususun ise eleştirilmekten ziyade desteklenmesi gerektiği yönünde bir kanaate varılabilmektedir. Türkiye Kızılay Derneği'nin Anonim Şirketlere dayanan iktisadi yapılanması ile başta afetler olmak üzere üstlendiği tüm sosyal faaliyetlerde daha etkin, daha verimli, daha şeffaf, daha fazla denetlenebilir olduğu sonucuna varılmaktadır. Böylece Kızılay, hızlı ve inovatif çözümler üreterek kurumsal ve sosyal sorumluklarını yerine getirebilen bir sosyal girişim haline dönüşebilmektedir.

Kaynakça

- Ada, H. (2021). *Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911)*. Timaş Yayınları.
- Ahbap. (2023). <https://ahbap.org/>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Akbulaev, N., Ahmedov, T., & Aliyev, Y. (2017). Yoksulların Bankası: Grameen Bank. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 56-70.
- Akçay, G. (2011). Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü ve Kamu İdarelerinde Yaşanan Gelişmeler. *Denetim*(7), 25-46.
- Akgün, S. K., & Uluğtekin, M. (2000). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*. Kızılay.
- Akkuş, Y., & Çalıyurt, K. (2022). The Role of Sustainable Entrepreneurship in UN Sustainable Development Goals: The Case of TED Talks. *Sustainability*, 14(13), 8035. <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/13/8035>
- Akkuş, Y., & Menteş, S. A. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nda Girişimcilik: Klasik Dönem Üzerine Bir Çalışma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 169-186.
- AKUT Arama Kurtarma Derneği. (2023). <https://www.akut.org.tr/tarihce>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Alzahrani, F. (2021). The Role Social Entrepreneurship in The Process of Recovery From Disaster A Systematic Literature Review During Covid-19 Era. *International Journal of Economics, Business and Management Research*, 5.
- Anadolu Ajansı. (2023). <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turk-kizilayin-sevk-ettigi-10-bin-kisilik-cadirlar-kurulmaya-baslandi/2809502>. (Son Erişim: 01.04.2023).
- Apostolopoulos, N., Al-Dajani, H., Holt, D., Jones, P., & Newbery, R. (2018). Entrepreneurship and the Sustainable Development Goals. In *Entrepreneurship and the Sustainable Development Goals* (Vol. 8, pp. 1-7). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2040-724620180000008005>
- Aydemir, S. D. (2022). Denetim Kuruluşlarının Türk Sermaye Piyasasında Denetim Üstlenme Olasılığı Üzerine Lojistik Regresyon Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 18(2), 731-749.
- B-fit. (2023). <https://b-fit.com.tr/pages/hikayemiz>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Barkan, Ö. L. (2015). İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *İnsan ve İnsan*, 2. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanveinsan/issue/26620/279999>
- Başaran, İ., & Akyüz, D. (2022). Afet Yönetiminde Bir Sivil Toplum Kuruluşu: Türk Kızılay. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 76-91.
- Bayartan, M. (2008). Osmanlı şehirlerinde vakıflar ve vakıf sisteminin şehre kattığı değerler. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 10(1), 157-175.
- Better World Books. (2023). <https://about.betterworldbooks.com/history/>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Blaga, S. (2018). A business model for social entrepreneurship sustainability. *Scientific Bulletin-Economic Sciences*, 17(2), 19-32.
- Bugnion, F. (1977). The Emblem of the Red Cross - A Brief History (II). *International Review of the Red Cross* (1961 - 1997), 17(194), 229-256. <https://doi.org/10.1017/S0020860400001108>

- Cantillon, R. (2010). *An Essay on Economic Theory: An English Translation of Richard Cantillon's Essai Sur La Nature Du Commerce En Général* (C. Saucier, Trans.). Ludwig von Mises.
- Chamlee-Wright, E. L., & Storr, V. H. (2008). The entrepreneur's role in post-disaster community recovery: Implications for post-disaster recovery policy. *Mercatus Policy Primer*(6).
- Chandra, Y., & Paras, A. (2021). Social entrepreneurship in the context of disaster recovery: Organizing for public value creation. *Public Management Review*, 23(12), 1856-1877.
- Çakırer, M. A. (2016). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Çalıyurt, K. T., & Kesimli, İ. G. (2015). Avrupa'da Bağımsız Denetimde Mevzuat Açısından Gelişmeler ve Türkiye Yansımaları. *Finans politik ve ekonomik yorumlar*, 52(602), 13-24.
- Çapa, M. (2010). *Kızılay (Hilâl-İ Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)* (2 ed.). Türkiye Kızılay Derneği.
- Çelik, G., Karacakaya, R., Mete, Z., Genç, H., & Bal, F. (2019). *Kızılay Arşivi Belgelerinde Afetler*. Türk Kızılay.
- Çizakça, M. (2006). Osmanlı dönemi vakıflarının tarihsel ve ekonomik boyutları. *Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet Araştırması*, 21-31.
- Döm Tomak, S. (2015). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği* (5 ed.). Detay Yayıncılık.
- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve ahilik teşkilatı: teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(47), 101-120.
- Erdemir, E. (2021). Girişimcilik. In Y. Saraç (Ed.), *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (Vol. 2). Ankara: TÜBİTAK.
- Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Greyston. (2023). <https://www.greyston.org/about/>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Günay, H. M. (2022). Vakıf. In *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Habertürk. (2023). <https://www.haberturk.com/kahramanmaras-haberleri/30615054-turk-kizilay-6-subattan-bu-yana-deprem-bolgesinde-170-milyon-ogun-yemek-dagitti>. (Son Erişim: 01.04.2023).
- Hatipoğlu, O. G. (2013). Kızılay Derneği'nin kamusalılığı: bir çözümleme denemesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 167-189.
- Hutchinson, J. F. (1989). Rethinking The Origins Of The Red Cross. *Bulletin of the History of Medicine*, 63(4), 557-578. <http://www.jstor.org/stable/44451123>
- İbn Battuta, E. A. M. (2000). *İbn Battuta Seyahatnamesi* (A. S. Aykut, Trans.; Vol. I). Yapı Kredi Yayınları.
- İçerli, L., & Karadal, M. Ş. (2013). Sosyal Girişimcilik. In H. Karadal (Ed.), *Girişimcilik*. Beta Yayıncılık.
- İnsani Yardım Vakfı (İHH). (2023). <https://ihh.org.tr/tarihce>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- International Committee of The Red Cross (ICRC). (2023). <https://www.icrc.org/en/who-we-are/history>. (Son Erişim: 30.03.2023).

- Kaya, Ç. (2020). Sosyal Girişimcilikte Sosyal İnovasyon ve Sosyal İş Modelleri: Sakin Şehir (Cittaslow) Hareketi Kapsamında Bir Değerlendirme. In N. Çolakoğlu & P. Daloğlu (Eds.), *Sosyal Bilimler Perspektifi ile Girişimcilik*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keskin, Y. Z., & Önal, M. İ. (2021). Resmi Telgraflar Doğrultusunda 1939 Erzincan Depremi'nde İlk Yardım, Kurtarma ve İskân Faaliyetleri. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(9), 169-190.
- Kiva. (2023). <https://www.kiva.org/about>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Kızılay. (2023a). <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Kızılay. (2023b). <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/>. (Son Erişim: 01.04.2023).
- Kızılay Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Portföy Yönetimi A.Ş. 01.01.2022 – 31.12.2022 Dönemi Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu. (2022). <https://www.kap.org.tr/tr/ek-indir/4028328c86d231ff018736d0071f50b6>
- Kızılay Yatırım 2021 Yılı Faaliyet Raporu. (2022). https://www.kizilayyatirim.com.tr/media/xr0elhsm/yatirim_2021_yili_faaliyet_raporu_02-06-2022_low.pdf
- Kolay, A., Memiş, Ş., & Turan, Ş. (2019). *Hayra Akan Su, Kızılay Karahisar Maden Suyu*. Türk Kızılay.
- Lushusa. (2023). https://www.lushusa.com/stories/article_our-fresh-handmade-story.html. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Martin, R. L., & Osberg, S. (2007). Social entrepreneurship: The case for definition. In: Stanford social innovation review Stanford.
- Moon, C. J. (2018). Contributions to the SDGs through Social and Eco entrepreneurship: New Mindsets for Sustainable Solutions. In *Entrepreneurship and the Sustainable Development Goals* (Vol. 8, pp. 47-68). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2040-724620180000008008>
- Oktay, F. (2021). Afet Yönetimi. In Y. Saraç (Ed.), *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (Vol. 1). Ankara: TÜBİTAK.
- Parsons, R., & Del Vecchio, G. (1963). On the History of the Red Cross. *Journal of the History of Ideas*, 24(4), 577-583. <https://doi.org/10.2307/2707987>
- Peredo, A. M., & McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of world business*, 41(1), 56-65.
- Perk, H. (2012). *Felaketlerin Umut Işığı Türk Kızılayı*. Zeytinburnu Belediyesi.
- Rayamajhee, V., Storr, V. H., & Bohara, A. K. (2022). Social entrepreneurship, co-production, and post-disaster recovery. *Disasters*, 46(1), 27-55.
- Say, J.-B. (1971). *A treatise on political economy; or The production, distribution, and consumption of wealth*. Batoche Books
- Schumpeter, J. A. (2000). Entrepreneurship as innovation. *Entrepreneurship: The social science view*, 51-75. <https://ssrn.com/abstract=1512266>
- Sen, P. (2007). Ashoka's big idea: Transforming the world through social entrepreneurship. *Futures*, 39(5), 534-553. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.futures.2006.10.013>
- Serin, M. (2016). Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti. *Arşiv Dünyası*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ad/issue/22294/239087>
- Seventh Generation. (2023). <https://www.seventhgeneration.com/company>. (Son Erişim: 29.03.2023).

- Sezer, C., & Metin, Ö. (2016). *Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*. Türk Kızılayı.
- Şensoy, F. (2016). Osmanlı İmparatorluğu'nda Vakıfların Ekonomik Boyutları. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(10), 41-63.
- Şentürk, M., & Mengü, E. (2019). Sosyolojik açıdan sosyal girişimcilik. *Journal of Economy Culture and Society*(61), 355-369.
- Şimşek, D. (2015). II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Hilal-İ Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Teşkilatlanması. *Turkish Studies*, 10(5), 307-318.
- TAMP. (2016). https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Planlar/TAMP.pdf
- Taş, H. Y., & Şemşek, İ. (2017). Türkiye ve Dünya'dan Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Katkıları. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 480-497.
- TEMA. (2023). <https://www.tema.org.tr/hakkimizda/kurumsal/kurulus-oykumuz>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Ticaret Sicil Gazetesi. (2023). <https://www.ticaret Sicil.gov.tr/>. (Son Erişim: 01.04.2023).
- Tınal, M. (2009). 1928 Torbalı (İzmir) Depremi. *Electronic Turkish Studies*, 4(8).
- Toms. (2023). <https://www.toms.com/us/about-toms.html>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Tutar, H. (2013). *İşletme ve Yönetim Terimleri Ansiklopedik Sözlük*. Detay Yayıncılık.
- Türk Kızılay Derneği 2021 Yılı Faaliyet Raporu. (2022). <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/turk-kizilay-2021-faaliyet-raporu-11-05-2022-98842565.pdf>
- Uçar, F., Gülmez, E., Mutlu, Ö., Erbaş, S., & Gez, K. (2015). Kar amacı gütmeyen kurumların kurumsal itibarı: Kızılay örneği. *Selçuk İletişim*, 8(4), 131-153.
- Uncommon Goods. (2023). <https://www.uncommongoods.com/our-story>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Uzunaslan, I., & Serhat, T. (2021). Sosyal Girişimcilik Ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1195-1214.
- Warby Parker. (2023). <https://www.warbyparker.com/history>. (Son Erişim: 29.03.2023).
- Yeşilay. (2023). <https://yesilay.org.tr/tr/kurumsal/tarihce>. (Son Erişim: 30.03.2023).
- Yılmaz, F. (2018). Girişimcilik Kavramının Gelişimi ve Önemi. In A. S. Ünsar (Ed.), *Girişimcilik Üzerine Yazılar*. Paradigma Akademi.
- Yurdakul, E. S., Gunes, N., Namal, F., Coskun, A. K., & Watters, D. A. (2021). The rise of the Red Crescent. *ANZ Journal of Surgery*, 91(7-8), 1422-1427.